

„Největším darem, který jsme od Boha dostali,
je naše schopnost rozhodovat se.“

(Paulo Coelho)

Zdeněk Navrátil

PRVNÍ PRINCIP

Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce

Tak jako nelze zpochybnit, že naše civilizace a kultura byly vytvořeny před staletími na principech křesťanství, je stejně tak zcela jisté, že zakladatel světového skautingu, britský generál Robert S. Baden-Powell, vycházel ze stejných křesťanských zdrojů. Jako hluboce věřící anglikán ani nemohl jinak. Tak bylo „jeho“ hnutí od samého počátku vnímáno všemi, kdo se jím cítili být osloveni, ale i těmi, kdo – právě z tohoto důvodu – hluboké osobní skautství nepřijali. Skauting však zaujal nejen mládež britskou, ale přímo lavinovitě se šířil mezi mladými – a nejen mladými – lidmi na celém světě. Dostal se tak i do oblastí, jejichž historie, kultura a společnost vznikla na základech odlišných. Ale problémy se po čase objevily také v zemích euro-atlantické civilizace, tradičně křesťanských, když jejich laicizace a odklon od původních křesťanských kořenů převážily nad jejich dřívějším zakotvením. Zdá se, že to v plné míře platí též o naší zemi. Problémy tohoto charakteru byly u nás od samého vstupu skautingu do naší vlasti.

Na počátku byl Zakladatel

Snad není příliš odvážnou nadsázkou, uvedu-li, že vznik skautingu byl v jistém smyslu reakcí na prudké zvraty a přeměny devatenáctého století. Ani předchozí doba nebyla žádnou „pastýřskou idylou“, také ona byla naplněna konflikty, válečnými střety a lidskou bídou. Všechny tyto události nebyly však tak výrazné, tak principiální, jako zmíněné období. Ještě doznívala ozvěna *Velké francouzské revoluce*, která se snažila „osvobodit lidstvo“ od všech svazujících vztahů. Místo svobody, v duchu lákavé proklamace – „volnost – rovnost – bratrství“ –, nastolila teror, krutovládu, když „revoluce požírala své vlastní děti“, o utrpení dalších prostých lidí nemluvě. Zpochybnila také dosud běžné a uznávané mravní zakotvení všech s pochybnou výmluvou na osvobození od „zotročujících dogmat“, těch zásad, které daly základ této kultuře a civilizaci. Dodnes si neseme její důsledky, ač si to mnohdy ani neuvědomujeme. Toto období bylo pak vystřídáno napoleonskými válkami, které uvrhly celý evropský kontinent do zmatků, bídy a útrap velkého počtu jeho obyvatel.

Toto století bylo poznamenáno prudkým rozmachem průmyslové výroby, mající za následek nejen přetvoření společenské skladby, ale také nastolení velkých sociálních rozdílů. Do těch míst, kde teď vznikala průmyslová centra, proudili z venkova nemajetní, kteří tu hledali možnost obživy. Byli obvykle bez kvalifikace a potřebných zručností, což jejich postavení ještě více komplikovalo. To vše bylo navíc silně poznamenáno lidským rozměrem – chamtivostí, neúctou, sobectvím a lhostejností k osudu jiných, na straně těch druhých byla zase závist, ztráta identity a beznaděj. Ti našli útulek ve vznikajících *slumech*, v osadách, kde zločin a nenávisť byly jejich stálými průvodci. V takovém prostředí vyrůstaly děti, které jím byly poznamenány na celý svůj další život. Některé musely přispívat též k rodinné obživě vysilující a málo odměňovanou prací

v *manufakturách*, jiné jen zcela bezcílně „bloumaly“ ulicemi, případně se věnovaly jak drobným krádežím, tak i dalším nepravostem.

Do takové společnosti přinesl *Baden-Powell* skautské hnutí nejprve pro všechny chlapce. Mělo nejen vyplnit jejich volné chvílky, ale také přispívat k lepší výchově, na niž v četných rodinách pro jiné starosti nebyl čas. Už jako nižší důstojník se *B. P.* věnoval mladým vojákům, sloužícím daleko do domova, převážně v britských koloniích. Dá se říct, že byl dobrý a zkušený pedagog. Nakolik byl inspirován též jinými vzory je jen obtížné stanovit. *Jiří Čejka* se ve své studii věnuje otázce, zda mohl znát také dílo *J. A. Komenského*, což – jak dovozuje autor – nelze vyloučit. Znal se a byl v písemném kontaktu se svou současnicí, již byla italská lékařka, psycholožka a pedagožka *Maria Montessori* (1870-1952), jejíž stěžejní kniha *Metoda vědecké pedagogiky* vyšla v roce 1909, tedy v době, kdy náš zakladatel „doladřoval“ metodiku a principy svého hnutí. Věděl ovšem, že účinná výchova se musí opírat o pevný morální základ, za nějž považoval – jak už jsem v úvodu naznačil – křesťanství.

Duchovní zakotvení skautingu je obsaženo ve třech základních principech, vycházejících z jím sestaveného skautského zákona, slibu, hesla i denního příkazu, totiž – jak dobře víme – v *povinnosti k Bohu, povinnosti k bližnímu a povinnosti k sobě*. Na tom pak nic nemění ani skutečnost, že v jeho písemném odkazu těmito slovy formulované pilíře výchovy nenajdeme a že takto byly kodifikovány až na 26. konferenci v roce 1977 v kanadském Montrealu. Svůj názor prezentoval zcela jasně např. také ve svém zahajovacím projevu na *IV. Světovém jamboree* v roce 1933 v maďarském Gödölö, kde hovořil o „*následování vyšších skautských ideálů*“. Uvedl výslovně, že takovými „*ideály jsou: vaše povinnost vůči Bohu, své vlasti a svým bratrům uskutečněním skautského zákona. Na této cestě rozšíří každý z vás království Boží na zemi, království míru a pokoje ...*“. První princip, tady alespoň slovně vyjádřený, považoval – stejně jako náboženství – za součást duchovního směřování skautingu. Pokud se tedy ještě stále hlásíme odkazu *Baden-Powella*, měli bychom také přijímat jeho myšlenky v plném rozsahu.

Ještě za jeho života se skauting šířil po celém světě. Dostal se tak i do oblastí, kde křesťanství nebylo dominující a kde naopak neznali ani osobního boha, jehož vyznávají náboženství monoteistická. V roce 1920 na první světové konferenci navrhovali italští zástupci jednotné znění skautského slibu pro „celou planetu“. To by se právě ve zmíněných krajinách dostalo do rozporu s jejich kulturou a tradicí. Bratr Zakladatel tu myšlenku odmítl slovy – „*neprál bych si takové uniformity ve světovém skautingu, naopak chci, aby každý národ přinesl do našeho hnutí svou vlastní duši, (...) ovšem pod zorným úhlem onoho všelidského bratrství, které je vlastní ideou světového skautingu*“. On sám ovšem vždy důsledně setrval ve svém křesťanském zakotvení.

Ale ani za života našeho zakladatele nebylo duchovní poselství skautingu všemi přijímáno tak, jak by si *B. P.* přál a představoval. Kdysi – bylo to na konferenci v *High Leigh* v roce 1926 – byl některým přítomným dotázán, kdy vlastně se náboženství do skautingu dostalo. Tehdy jeho okamžitá odpověď byla zcela jednoznačná: „*Vůbec se do něj nedostalo. Vždycky tu bylo. Je to základní činitel, přesahující skauting.*“

Ve svém díle *Rovering to Success* uvádí *Baden-Powell* mimo jiné – „*pro dosažení štěstí je nezbytné náboženství. (...) To neznamena jenom chodit do kostela, znát biblické texty nebo rozumět teologii. (...) Velice stručně řečeno – náboženství znamená toto: Za prvé – poznat, kdo a čím je Bůh. Za druhé – co nejlépe naložit se životem, který Bůh dal*

člověku, a dělat to, co On od nás očekává. To znamená pracovat především pro druhé. Taková by měla být vaše víra.“

Tyto názory nezměnil ani později, když skauting přijaly také jiné země, v nichž nebylo křesťanství prvořadé. Na jasné duchovní zakotvení skautingu velmi často poukazoval. Dokládají to např. též francouzští skauti, kteří jeho slovní výroky i písemné odkazy zachytili a převzali z celé řady dobových tiskovin, jak se můžeme přesvědčit i z těchto vět:

„Směřování k nebesům je v životě nejdůležitější ze všech směřování.“

„Člověk nestojí za mnoho, jestliže nevěří v Boha a neposlouchá Jeho zákony.“

„Od každého skauta se očekává, že je členem některé církve a že se účastní bohoslužeb.“

Stejná stanoviska sdílejí např. skauti lichtenštejnští, kteří ve své koncepci duchovní výchovy se přihlašují výslovně k otevřenosti všem. Nicméně hodnoty jejich svazu jsou pro ně hodnotami evangelia, při čemž – při plném respektování náboženské svobody – nechtějí křesťanství vnucovat, ale nabízet. Připomínají ovšem, že *„hledání smyslu života je vlastní každému člověku. Proto také je hledání smysluplného života základní náplní skautského hnutí, protože skauting chce přispívat k rozvoji celé osobnosti mladého člověka“*.

To jsou pouze namátkou vybraná poučení z postojů zakladatele a našich bratří z jiných zemí, kde skauting neprošel totalitními zákazy jako u nás a kde se mohl svobodně rozvíjet. Naším specifickým poměrům se budeme ještě věnovat v samostatném odstavci, protože bude vhodné připomenout si historická fakta, která dotvářela zdejší duchovní klima.

Skauting v českých zemích

Do českých zemí přišel skauting velmi záhy; už pouhé čtyři roky po „pokusném“ táboře na ostrově *Brownsea* uskutečnil zakladatel jeho české odnože rovněž pokusné táboření v lesích u *Vorlovské myslivny*. Byli jsme tedy mezi prvními na světě, kdo se ke skautingu přihlásili. To by nás mohlo naplňovat jistou hrdostí, ovšem za předpokladu, že jsme toto hnutí přijali se všemi jeho principy, ideami a závazky. A tady brzy vyvstala jistá obtíž. Nejen že česká společnost ho přijala nedůvěřivě, jako nám cizí element, ale také jeho pevné myšlenkové zakotvení v křesťanství se ukázalo být značnou překážkou. České duchovní poměry byly značně specifické už od končícího středověku. Nastupující osvícenství, reformy Josefa II., to vše překrývající národnostní otázka, ovlivnily silně myšlení našeho národa. Ani doba nejnovější nepřinesla v tomto směru výraznou změnu, což dnes obvykle připisujeme poněkud nepřesně hektickému vývoji dvacátého století s jeho totalitami. Duchovní klima se tu vytvářelo dlouho.

Českou apatii k náboženství nelze přičítat jen komunistické totalitě. Ta mohla leccos urychlit, ale aby se člověk mohl sytit její infikovanou propagandou, musel být pro ni předem disponován, jinak by ji nestrávil. Tato mentalita se připravovala celá staletí. Pěstovali jsme si odedávna sklon věřit raději smyšlenkám a vidinám, než skutečné pravdě. (...) Za zmínku stojí, jak jsme kdysi hledali spásu v panslavismu. Naše osvícená kulturní vlastenecká elita byla tak opojena touto ideou a vzhlížela k velkému bratru na východě s takovým přesvědčením, že jí vůbec nevadila skutečná podoba carského samoděržaví. A když se zhroutilo, pak jako

obratem uvítala duchovní elita národa již za první republiky bolševický komunismus jako vycházející hvězdu svobody.

Po neúspěšných jednáních s existujícími institucemi si zvolil A. B. Svojsík cestu samostatného skautského svazu. I tady musel být velmi obezřetný a brát velké ohledy na specifický duchovní stav národa. Třebaže všude ve světě měli skauti ve svém slibu uvedený první mravní princip jako „*službu Bohu*“, u nás musel „takticky“ poukázat pouze na *službu vlasti*, aniž by zmiňoval též panovníka jako v jiných zemích, když nám tehdy vládli národnostně necitliví *Habsburkové*. Takový postup byl kritizován jinými národními skautskými svazy. Bylo tomu tak v roce 1937 na *9. mezinárodní skautské konferenci*, jež se konala v Haagu. Hrozící skandál zažehnal sám *Baden-Powell*, jehož dlouho pojilo s naším A. B. Svojsíkem upřímné skautské přátelství. (Setkali se poprvé až v Londýně na jamboree v roce 1920, kde B. P. předal našemu ABS Řád Stříbrného vlka britských skautů.) Výslovně prohlásil náš Svaz JSS-RČS za jednu z nejlepších organizací v celém světovém hnutí. Přesto tam zazněl konečný verdikt – „*vyjasněte si svůj vztah k duchovním hodnotám*“. Tato výzva se ostatně opakovala po více než polovině století ještě jednou.

Řešení obtížné situace tehdy A. B. Svojsík našel a váhající mohli být spokojeni. Pro ně tedy první základní princip „zmizel“. Ale bylo tomu skutečně tak? Když se lépe zamyslíme nad druhým mravním principem a z něho se odvíjejícím třetím, nemůže nám uniknout, že oproti v antice obvyklému „*oko za oko, zub za zub*“, to bylo právě křesťanství, které přišlo s příkazem lásky k ostatním lidem. Zaznělo totiž poprvé už ve významném „*horském kázání*“ v *Kristových* slovech – „*miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání. Druhé je mu podobné: miluj svého bližního jako sám sebe*“ – (Mt 22,37-39). Respektování druhého a třetího pilíře by mohl někdo snad chápat jako dostatečné naplnění principu prvního. Bylo by to však hodně zkratkové a nesplnilo by to záměr Zakladatelův, který přece zcela jasně prohlásil: „*Skaut je věřící člověk a já odmítám všechny formy skautingu, které nemají náboženský základ.*“ Ale – jak dobře víme – v době konání konference v Holandsku už měl svět a s ním i skautské hnutí zcela jiné starosti. Zakrátko na to vypukla druhá světová válka, jež skautské hnutí v zemích, které byly tímto střetem postiženy, utlumila. Ani po válce se nic nezměnilo, doba svobodného života ve střední Evropě byla příliš krátká k tomu, aby došlo také na řešení těchto problémů.

Od svého založení přežívalo tedy československé, později také české skautské hnutí, po celých osmdesát roků bez připomínky prvního mravního principu ve svém slibu. Víme ovšem, že více než polovinu toho času bylo utlumeno zákazy oběma totalitami a že pokud existovalo někde v ilegalitě, mělo ještě další a také mnohem větší obtíže. Otázka duchovní orientace byla znovu nastolena teprve po poslední obnově v roce 1989, když jsme požádali o znovupřijetí do mezinárodní skautské organizace WOSM. Opustili jsme ji totiž v dubnu 1949, když protiprávný, samozvaný tzv. „akční výbor“ *Junáka*, složený zcela z komunistů a jejich sympatizantů, napsal této instituci arogantní dopis, jímž ji obvinil, že „*nebojuje dostatečně za světový mír. Junák chce být významným bojovníkem za pokrok a mír a už se necítí mezi skauty dobře a proto odchází z Mezinárodní skautské kanceláře*“. Dívčí kmen *Junáka* nemusel při této poslední obnově žádat o opětné přijetí do WAGGGS především z toho důvodu, že byl jeho zákládajícím členem.

Akční výbory byly zakládány – podobně jako v našem případě – ve všech firmách, úřadech, školách a občanských institucích na podporu komunistického puče v únoru roku 1948. Jejich členové měli napomáhat hladkému průběhu převzetí

moci, eliminovat též straně „nepřátelské živly“. Byli prvotními nástroji komunistické zvlá. Že se tyto výbory dopustily řady zločinů, napomohly útlaku, persekuci a mnoha politickým vraždám, často jen jako vyřizování osobních účtů, bylo velmi smutným důsledkem jejich existence.

Zněním nové slibové formule se podrobně zabýval *V. valný sněm Junáka* v Praze ve dnech 25.- 26. 4. 1992. Odpor proti pojmu „*Bůh*“ stále přetrvával a tak se úporně hledalo – při souběžných konzultacích s mezinárodním skautským ústředím – vstřícné stanovisko, pro obě strany přijatelné. To se našlo poukazem na službu „*nejvyšší Pravdě a Lásce*“. Vzpomínám si, že tehdy, po nedělní bohoslužbě pro věřící delegáty, apeloval bratr biskup *F. Lobkowicz* na přítomné, aby s takovou formulací vyslovili souhlas. Slibová formule tedy byla schválena v této podobě:

*„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe
– sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
– plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
– duší i tělem být hotov pomáhat vlasti a bližnímu.
K tomu mi pomáhej Bůh!“*

Protože dovětek o službě Bohu byl fakultativní, tedy dobrovolný pro věřící, nebyla v základní podobě našeho skautského slibu opět připomínka „*Boha*“, nicméně lze konstatovat, že duchovno tu bylo v jisté podobě obsaženo. Vyhovovalo to nepochybně obecnému duchovnímu stavu posttotalitní společnosti, již jsou i skauti součástí. Věřícím to nebylo nijak cizí, neboť pro ně je a navždy zůstane *Bůh* skutečně tou Nejvyšší Pravdou a Láskou. Stojí však též za zmínku, že erudovaný skautský historik *Karel Lešanovský* vzpomínal, že na sněmu zazněla poznámka, dle níž jde v tomto případě pouze o záležitost dočasnou a v budoucnu – snad – bude proklamace prvního principu v českém slibu ještě zapracována v dokonalejším souladu s mezinárodními skautskými pravidly. Ačkoliv je zdroj této informace mimořádně důvěryhodný a její obsah nepostrádá jistou logiku, není takto nikde – pokud je mi známo – v písemné podobě zachycena ve sněmovních závěrech.

*„Je skvělé snít o tom, že pořád ještě máme možnost jít dál a že to jednou také uděláme. Sen nám přináší radost, protože dokážeme víc, než děláme nyní.“
(P. Coelho)*

Takto formulovaný český skautský slib je v platnosti a „používán“ už téměř čtvrtinu století, tedy dobu delší, než kdy v minulosti mohlo naše české skautské hnutí svobodně existovat. Znamená bezesporu výrazný pozitivní posun v duchovním obsahu této formule. Její součástí je také dovětek o *Boží pomoci* – ten tu ovšem byl už dříve –, který však nepronáší všichni slibující. Je tedy vhodné položit si několik otázek:

*Změnilo se za tu dobu duchovní klima českého skautingu?
Jak rozumějí spojení „nejvyšší Pravda a Láska“ ti, kvůli nimž byl tento vstřícný ústupek od pojetí B. P. akceptován?
Jsou s touto formulí spokojeni i ti, kdo upřímně věří v Boha, a pro něž by bylo stále – i dnes – přijatelnější pojetí duchovní podstaty v duchu Baden-Powellově?
Přivede „hledající“ k duchovním hodnotám, nebo bude naopak pobídkou k tomu, aby se hledaly cesty k jejich úplnému vymýcení z podstaty našeho skautingu?*

Odpovědi přinese zajisté teprve budoucnost, naší snahou by však měla i nadále zůstat věrnost tomu skautingu, který kdysi Zakladatel přinesl světu, takovému skautingu, který by zůstal věrným svému jménu.

Skauting a ateizmus

Naše vlast je často označována za zemi v Evropě nejvíce „postiženou“ ateizmem. Není to sice zcela přesné, ale i tak to o čemsi vypovídá. Asi by tedy bylo vhodné, abychom si na začátku úvah o tomto fenoménu a jeho vztahu ke skautingu uvedli jeho fundovanou definici. Pohledem do naučného slovníku se dovídáme, že je „*ateizmus (z řeckého theos-bůh) – bezbožnost, popírání božské podstaty vůbec i božského světového řádu*“. Není to názor nový, už dávno v antice bylo mnoho filosofů, kteří tento směr úvah vyznávali. V protikladu k současnému primitivnímu a požitkářskému materialismu vnímal *Dominik Pecka* toto antické učení jinak. Pro něho totiž „*celý ten současný materialismus není vlastně kult hmoty, nýbrž kult ducha, víra v sílu lidského tvoření, jež však obsahuje i možnost a předzvěst sebezničení lidstva*“. Naše civilizace a kultura – jak už jsem tu zmínil – byly ovšem budovány na zcela opačných názorech, na těch, které hlásá křesťanství. Pochybnosti se dostavily teprve později.

Byl to osvícenský realismus devatenáctého století, který naznačil, že při zkoumání přírodních jevů se věda bez *Boha* docela dobře obejde. Při tom bylo nemálo vědců, jimž upřímná víra nebránila v jejich bádání. Stačí tu uvést jména jako např. *Louis Pasteur*, z našich pak *Jiří Grygar*, ale též *Albert Einstein*, který prohlásil, že „*věda bez víry je falešná, víra bez vědy je slepá*“. Rozpor vědy a náboženství se posléze dostal do stadia, poznamenaného spíše emocemi, než věcným dialogem. Takto pojímané sebevědomí vědců o poznatelnosti světa se pak stalo dokonce jedním z *dogmat marxistického materialismu*. Jako jisté odlehčení lze tu uvést glosu *G. K. Chestertona*, že totiž „*ze všech známých dogmat je nejodvážnější ateizmus. Je to jediný výrok naprosto universální negace*“.

Jistě musíme přiznat antickému filosofickému ateizmu jeho místo v názorovém spektru, jímž lidské společenství ve svém dějinném vývoji procházelo a jímž je dodnes vybaveno. Názorová svoboda je základním lidským právem, které respektuje civilizovaná společnost. Domnívám se, že tu hovoříme o ateizmu „uvědoměném“, nikoliv takovém, který vyplývá ze lhostejnosti, pohodlí a neochoty zamýšlet se o souvislostech, tak jak je to dnes běžné. *Tomáš Halík* to vyjádřil poměrně jednoznačně – „*mohu si vážit někoho, kdo k ateizmu došel na základě svého přemýšlení, ale nemohu si vážit toho, kdo odmítá něco, o čem nic neví*“.

Kromě dalších pozitivních atributů, které v sobě nese skauting, je to především jeho demokratičnost. Samozřejmě součástí demokracie je též *náboženská svoboda*. Ta tu nebyla vždy, víme, že ve středověku byli „jinověrci“ pronásledováni – vzpomeňme na četné pogromy Židů –, docházelo k válečným střetnutím a krveprolití. Ale i svoboda vyznání má svá specifika. Vzpomenu opět *Chestertona*, který poněkud jízlivě řekl – „*zdálo by se, že náboženská svoboda byla vynalezena proto, aby každý mohl mluvit o víře. Výsledek je však takový, že se dnes předpokládá, že o ní nikdo mluvit nebude*“. V našich poměrech je to příznačné; víra se pokládá za věc natolik soukromou, že je „společensky neúnosné“ se na svoje přesvědčení odvolávat a svoje stanoviska jím zdůvodňovat.

Skauting samozřejmě uznává svobodu vyznání. Nemůžeme však opomenout, že současně na straně druhé zůstávají stále v platnosti ty primární principy, jež mu dal *Baden-Powell* a jež jsou obsaženy ve všech základních dokumentech skautingu. *Stanovy WAGGGS* se odvolávají na principy „*jak je stanovil zakladatel*“. Základní dokument *WOSM* je ovšem poněkud vstřícnější jiným kulturním oblastem, když definuje naše mravní zakotvení jako „*věrnost duchovním principům, oddanost náboženství, které je vyjadřuje a přijímání povinností, které z toho vyplývají*“. *Stanovy Junáka* obdobně hovoří

o „povinnosti hledat v životě vyšší hodnoty než materiální“. Zdá se, že mantinely svobody názorů ve skautingu jsou tím vytýčeny. Znamená to tedy, že skautské hnutí se nikdy nemůže ztotožnit s žádným projevem ateizmu, ani toho primitivního, materialistického, ani žádného filosofického. Bylo by to popřením samé podstaty hnutí.

Stanovy obou velkých mezinárodních skautských institucí se k duchovním otázkám staví – jak je patrné – poměrně jednoznačně. Vyjádření našeho *Junáka* v jeho stanovách se však zdá být proti nim spíše poněkud vágní, připouštějící i poněkud volnější výklad. Proto jsme občas svědky diskusí a prezentace názorů, které pak této volnosti a názorové šíře v oblasti duchovní orientace využívají k potlačení striktního názoru nejen *Baden-Powellova*, ale stejně tak i „volnějšího“ stanoviska *Junáka*. O vztahu skautingu na jedné straně a ateizmu na straně druhé se též velmi fundovaně zamýšlí na svých osobních webových stránkách *Petr Hudeček*. Bude tedy jistě vhodné některé jeho myšlenky zde uvést, zejména proto, že nepostrádají svou logiku.

Českou duchovně nevyhraněnou společnost nevnímá autor jako ostře protináboženskou. Její stanoviska jsou nejrůznější – od pohodlné lhostejnosti až po tvrdé a uvědomělé odmítání veškeré spirituality. Stejně tak se to promítá do skautského hnutí, jehož členové jsou také součástí téhož národa. Ostatně víme přece, že ani ti, kdo se pokládají za „věřící“, nemají stejný přístup k víře a jejímu praktikování. Zamýšlí se nad tím, zda „nedostatek víry“ vylučuje mravný život. Ptá se – je možné rozvíjet „duchovní život“ bez náboženského ukotvení? Jaké budou jeho mravní priority? Otázky, na něž si – soudím – musí hledat odpověď každý sám.

V *Junáku* není požadavek orientace na „vyšší hodnoty“ nijak vynucován. Panuje však nejasnost výkladu tohoto pojmu. Autor uvádí, že rovněž v zahraničí, např. také v Anglii, se dnes potýkají s podobným problémem. Při příchodu se novým členům nepřipomíná první duchovní princip, na němž je hnutí postaveno. Píše – „základní skautské principy nejsou prvek skautingu, se kterým by se běžně pracovalo, a to ani na úrovni vzdělávacích kursů, (...) nemají přímý dopad na aktivity v oddílech.“ Obávám se však, že jeho konstatování není příliš příznivým vysvědčením pro současný český, ale také pro světový skauting.

Samozřejmě je možné praktikovat skautský program, jeho metodiku, radostné vyplnění volného času při plném respektování všech zásad skautského zákona, aniž by současně zazněl požadavek duchovního zakotvení. Stejný problém řešili před časem v USA, jak nám vyprávěl významný český exilový skaut *Ervín Lobpreis-Lobin*. Tam se dva ateističtí vůdcové odvolali k soudu, protože byli zbaveni své funkce. Nejvyšší soud Kalifornie však jejich podání zamítl s odůvodněním, že ve svobodné zemi si každý může založit svůj spolek, svoje hnutí, není-li v rozporu s platnými zákony, ale nikdo nemůže pracovat v občanské iniciativě tak, že koná v rozporu s jejími stanovami a základním posláním. Mám za to, že by měli stejně uvažovat ti, kdo se snaží vnášet do našeho skautingu svoje osobní názory a postoje bez ohledu na jeho původní směřování. Protože – „kdo nezná smysl věci, nezná cíl obnovy“ – řekl už kdysi dávno Učitel národů, náš *Jan Amos Komenský*.

Organizace, která by opustila některý ze základních principů skautingu, by jistě byla životaschopná, měla by dostatek svých příznivců, byla by zajisté legitimní součástí společnosti a možná i přínosem pro ni. Zůstává otázkou, zda by byla také oprávněná používat označení „skautská“. Překlad tohoto slova – „skaut, tj. zvěd, stopař, hledač“ – má svůj zásadní význam pro naše hnutí. Možná, že jeho zakladatel měl před více než stoletím na mysli ještě jiné poučení z již dříve citovaného „horského kázání“ – „hledejte

tedy nejprve království Božího a spravedlnosti jeho a všechno ostatní vám bude přidáno – (Mt 6,33).

Nejvyšší Pravda a Láska

Když na samém počátku vnesl *Baden-Powell* do skautského hnutí jako primární prvek požadavek pevného duchovního zakotvení, snad ani netušil, že svému dílu „zadělal“ na dlouhodobé problémy. Ne všichni, kdo byli osloveni jeho výchovnou metodou a skautským přístupem k životu, byli stejně hluboce věřícími, jako on sám. Je to patrné už z dialogu, který vedl s jiným skautským činovníkem na konferenci v *High Leigh* o původu náboženství ve skautské spiritualitě. Přesto však byl hluboce přesvědčen o tom, že – má-li být „jeho“ skauting skutečně dokonalým výchovným prostředkem –, pak musí mít pevné základy v duchovní oblasti. Trval na tom vždy, i tehdy, když hnutí „přerostlo“ jeho rodný kontinent a přesouvalo se do oblastí jiných, zcela odlišných kultur. Jeho zakotvení však v základních principech musí zůstat i tam samozřejmostí.

Radost z pádu rudé totality v listopadu 1989 byla veliká, třebaže nedosahovala toho nadšení, jaké opanovalo celý národ po osvobození na konci druhé světové války. Přesto jsme měli pocit, že se „vracíme do Evropy“, do jejích tradičních hodnot a kultury. Platilo to také o českém skautingu, který byl tehdy reprezentován jedinou skautskou organizací, jíž byl *Junák*. Už jsme hovořili o tom, že se znovu vynořil „staronový“ problém duchovní orientace. Ale společnost tentokrát už byla trochu jiná. Přispěla k tomu také skutečnost, že mnozí exponenti starého režimu se velmi rychle přeorientovali a zaujali významné pozice v jiných, pro ně důležitých stranách a institucích, takže mohli opět vývoj věcí veřejných ovlivňovat. Nemalý podíl tu měli také ekonomové, titíž ekonomové, kteří vystudovali za totality a jejichž chápání světa včetně hospodářských problémů bylo marxisticky materialistické. Národu byly nabídnuty především hodnoty hmotné, dokonce se objevil i tak scestný názor, že morálku později „vyřeší“ svobodné tržní hospodářství.

V takové společenské atmosféře tedy bylo třeba projednat striktní požadavek *WOSM* o zapracování prvního principu do skautského slibu. Věc řešil pražský valný sněm, jemuž předcházela nepochybně dlouhá a úporná jednání. Vzpomínám si, že ještě během sněmu probíhaly četné telefonické konzultace, zacházející do takových detailů – jak sněmovní delegáty informoval tehdejší starosta *Antonín Sum* –, že se dokonce srovnávala česká a anglická gramatická pravidla o psaní velkých písmen na začátku klíčových slov. Nalezené řešení se zdálo být přijatelné pro obě strany a slova o „nejvyšší Pravdě a Lásce“ mohla být pomocnou „berličkou“ – tak je později označil *Karel Lešanovský* –, usnadňující krok přes propast, dělicí strohou realitu a zjemňující spiritualitu.

Ukazuje se, že ani toto řešení nevneslo více jasna do problému. Stále se ještě objevují názory, že „*by se s tím mělo něco dělat*“. Ani „nejvyšší Pravda a Láska“ nejsou dodnes všem zcela srozumitelné. Současné *Stanovy Junáka* je vysvětlují jako „*povinnost hledat a respektovat v životě vyšší hodnoty než materiální*“. Co tedy jsou ty „vyšší hodnoty“? *Petr Hudeček* píše, že jsou to „skautské ideje“ a některé uvádí doslovně, totiž *upřímnost, přátelství, láska a sebeobětování*. Má zcela nepochybně pravdu, jenže – nejsou to vlastnosti, jimiž by měl vlastně být vybaven každý kultivovaný a dobře vychovaný slušný člověk? Potom bychom ovšem „degradovali“ skautskou myšlenku pouze na obecnou lidskou slušnost a zdvořilost. A to se mi zdá být poněkud málo.

Víra v *Boha*, ať už Ho označujeme takto, nebo slovy skautského slibu, je darem. Ten je nabídnut každému, ne každý však je ochoten tento dar přijmout. Racionalita našeho

současného myšlení, odvíjející se od osvícenského pragmatismu po dnešní lhostejnost, nedává někomu předpoklad uznat to, co nelze ani vidět, změřit, či dokázat. Zde se zcela rozchází význam pojmů „věřit“ a „vědět“. Co vím, tomu už nemusím věřit, je to skutečnost, již jsem si ověřil, pochopil a přijal. Pokud bychom našli exaktní důkaz *Boží* existence, pak bychom už v Něho nevěřili, protože bychom o něm věděli. To On ovšem nechce, žádá nás, abychom v Něho věřili. Proč tomu tak je, není naší lidskou záležitostí. Snad nejzřetelněji to zapsal svatý Jan – „*blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili*“ – (J 20,29). Že to někdy nemůžeme pochopit, je ovšem spíše dokladem naší vlastní nedostatečnosti, než neexistence *Boží*. Naše víra se tedy může opírat pouze o nepřímé důkazy. Na každém kroku se přece potkáváme se stopami Jeho milosrdenství, lásky a tvůrčí činnosti. Naše zkušenost nám říká, že „*samo se nic neudělá*“. Jak by mohl vzniknout kosmos, svět, kde se vzala veškerá hmota, odkud je všechna ta energie, přírodní zákony, které mají tak dokonalou logiku? Skutečnost, že „*jinak by to ani nemohlo být*“ nemůže být dokladem toho, že nemají svého Zákonodárce. Výčitky, které někdy slýcháme – „*kdyby byl Bůh, jak by mohl něco takového dopustit?*“ –, jsou zcela liché. Zapomínáme totiž, že *Bůh* člověka vybavil také svobodou, svobodnou vůlí, a tyto kritizované zlé skutky jsou jen pochybením lidským. *Bůh* není bezpečnostní agentura, ani pojišťovna.

Pouhé konstatování „*slovnímu spojení nejvyšší Pravda a Láska nerozumím*“ a tím považovat pro sebe celou věc za skončenou je laciné, navíc pohodlné a skautského vůdce nedůstojné. Může po ní následovat hned v zápětí otázka – „*a pokusil jsi se, bratře, najít vysvětlení?*“ Kde zůstalo tvoje hledání „*vyšších hodnot?*“ Kde zůstala tvoje zvědavost, tvoje skautské „*hledačství*“, tvoje osobní skautství? Ani nejvyšší Pravdu a Lásku nezměříš, nezhodíš a neohmatáš. Přemýšlej o ní, diskutuj o ní se svými bratry a sestrami, hledejte ji společně. „*Nepřestávej hledat! Ani když máš pocit, že se ti hledání nedaří, ani když máš pocit, že už jsi našel. (...) Vždycky bude co hledat a objevovat. A skauting nám říká, že máme hledat pořád dál!*“ – napsal Tomáš Řehák. Třetí základní princip ti ukládá „*povinnost k sobě samému*“. Rozumí se tím tvůj vlastní duchovní rozvoj. Vůdcovskou zkouškou, dokonce ani získáním vůdcovského či instruktorského dekretu tvůj „*skautský růst*“ neskončil. Tak jako se lékaři zajímají o nové vědecké poznatky, seznamují se s novými léčivy, jako technici sledují nové technologie a poznávají nové konstrukční materiály, tak také ty pracuj na dalším porozumění souvislostí. Tvůj výstup na Horu poznání – patrně – ještě neskončil, nedosáhl jsi ještě jejího vrcholu.

Často vzpomínám na drobnou příhodu z lesní školy. Po besedě, spojené s diskusí na téma prvního principu, za mnou přišel jeden z frekventantů s žádostí o soukromou rozmluvu. Přiznal, že není věřící, ale že námi diskutované pojetí duchovní podstaty mu není proti mysli. Požádal jsem ho, aby tedy dále přemýšlel a „hledal“. Zcela na závěr jsem ještě dodal, že na konci toho jeho hledání možná najde i Boha. Překvapilo mě, že takovou možnost ochotně připustil. Rád se přiznám, že v té chvíli mi byl mnohem bližší, než ostatní diskutující, jimž „to bylo od začátku jasné“.

V závěru této kapitoly uvedu něco, za co budu patrně kritizován mnohými z obou myšlenkových táborů. Nedramatizoval bych rozhodně skutečnost, že mladému chlapci či dívce jsou obtížně pochopitelná slova „*nejvyšší Pravda a Láska*“. Vždyť co v opačném případě si představuje v tomto věku mladý člověk – třeba i z věřící rodiny – pod pojmem „*Bůh*“? Je to pro něho *Ježíšek* v jesličkách vánočního Betléma, ten umučený *Kristus*, visící na kříži, nebo roztomilá postavička dědečka, jak ji kdysi ztvárnil *Jean Effel*

v animovaném filmu „*Stvoření světa*“? Je tedy na nás, skautských vůdcích, abychom skautům jejich cestu k našim duchovním hodnotám ukázali, usnadnili a svým vlastním osobním příkladem je na ní, alespoň při jejich prvních krůčcích, doprovázeli. Předpokladem k tomu ovšem je, že duchovno nejprve sami přijmeme a budeme vyznávat.

Skautská duchovní výchova

V zemi, obdařené tak výrazným, třebaže ne zcela přesným ateistickým puncem, k zemi, která za staletí prošla tolika složitými peripetemi, ať už zaviněnými či vnucenými, má návrat k jejímu duchovnímu zakotvení, k povznesení obecné i soukromé morálky, ke zvýšení kultivovanosti naší veřejnosti, zcela prvořadý význam. Týká se to zajisté také skautského hnutí, které je součástí stejné společnosti, z níž do něho mladí lidé přicházejí. Skauting má ovšem proti všem ostatním výhodu v tom, že má svoje mravní principy, pevné mantinely a zásady. Je však na něm, aby tyto základní pilíře své morálky a etiky za všech okolností, všude a všemi svými členy respektoval. Není tomu tak – bohužel – vždy.

Znamená to nastolit mravní zábrany, ukázat cestu k nim a dát tím podnět dalším a dalším skautům k putování na Horu poznání, jak je zmiňuje známá indiánská legenda, navzdory pesimistickému hodnocení stavu současného českého skautského hnutí, které uvádí na svém webu *Petr Hudeček*. Na druhé straně ovšem „*skauty nejsme proto, že jsme ve skautské organizaci zaregistrovaní, nýbrž mimo jiné proto, že v duchu skautských ideálů vykonáváme skautskou činnost a žijeme*“. Tak to vidí *Jan Stejskal*, který považuje důležitost a nutnost soustavného hledání základních principů za povinnost svou i nás všech.

Důvodů, proč tomu tak v našem hnutí je, bychom našli asi hodně, odvíjejí se především od individuality samotného vůdce. Od toho, jak je vybaven, jak dokáže hovořit o věcech, které nelze reálně předvést či „ohmatat“, od jeho vzdělání. Přiznejme si – o věcech duchovních se dnes nehovoří, takže může mít i určitou dávku „ostychu“. Je to smutné, ale duchovní záležitosti jsou pro současnou společnost jakési „tabu“, ačkoliv jiné, jež by měla naopak chránit především jejich intimita, jsou prezentovány bezostyšně. Vše, co připomíná náboženství a spiritualitu, dnes „*není in*“. Mimo to máme pocit, že „*kdykoliv upřímně naplňujeme jeden ze skautských principů, tak nevyhnutelně – byť nepřímou – naplňujeme druhé dva*“. V tom má nepochybně *Tomáš Řehák* pravdu. Ale nemůže to na druhé straně svádět k závěru, že některý z těch tří, tedy ten, který nám z nějakého důvodu „*nevyhovuje*“, je možné ignorovat?

Koncepcí duchovní výchovy se podrobně zabývá *Peter Eberle* ve své promyšlené studii, v níž rozlišuje velmi přesně mezi výchovou duchovní a jí hodnotově nadřazenou náboženskou. Tou duchovní rozumí především otevírání cesty k naplňování smyslu našeho života, přivádění k hodnotám a rozvoj vlastní osobnosti. Výchova k *Bohu* je záležitosti náboženství, pro něho – v tomto případě – křesťanství. Obě směřování se pak nejen doplňují, ale v mnoha směrech překrývají. Ze čtyř bodů jeho pojetí výchovy bych tu znovu uvedl alespoň dva, vhodné i pro nás:

„Chceme být otevření pro všechny; nejen že budeme respektovat přesvědčení každého, nýbrž budeme každého jednotlivce provázet a podporovat v jeho duchovním vývoji.

Nechceme křesťanství – při plném respektování náboženské svobody každého – vnucovat, ale nabízet.“

Pevné zakotvení v základech a mravních principech hnutí je pro naši práci prvořadé. Nejen proto, že jde o zásadní poslání skautingu, ale především proto, že naše země, již jsme slibovali věrnost a „*pomoc v každé době*“ toto obrození potřebuje dnes velmi naléhavě. Uvědomme si, že *Masarykova* slova, pronesená už před téměř celým stoletím, mají stále, proto i dnes svou trvalou platnost – „*dnešní náš problém není problémem hospodářským, ale mravním*“. Není předmětem této úvahy zabývat se potřebnou metodikou, jenom je třeba připomenout, že vůdcovo působení má respektovat duševní schopnosti vychovávaných subjektů a také – samozřejmě –, že nejlepším výchovným prostředkem je jeho osobní příklad. Z platnosti skautského zákona nemůže „slevit“ ani tehdy, když je to z nějakého důvodu výhodné nejen pro něho, ale také pro oddíl a jeho svěřence. To, co se mu podařilo tak pracně vybudovat, může totiž jen jediným nepromyšleným počinem nadlouho zvrátit.

Duchovní výchova je dlouhý, kontinuální, systematický a – zřejmě – nikdy nekončící proces. *Peter Eberle* ji přirovnává ke stavbě domu. Mladí lidé, přicházející k nám, si přinášejí ze svých rodin jisté návyky, poznatky a zkušenosti osobité povahy, které nemusí být vždy v souladu s našimi „pravidly“. Je potřeba zejména v počátečním období jim věnovat zvýšenou pozornost, aby se dokázali se skautským oddílem a všemi jeho nároky ztotožnit. Kdysi se tomu říkávalo „*období hocha (nebo dívky) na zkoušku*“. U naší hypotetické stavby to představuje *příjezdovou cestu* na staveniště, která musí vyhovovat náročnému „budoucímu provozu“.

Stejně jako každá stavba, i výchova musí mít pevné a dostatečně únosné základy. Těmi jsou pro skautské hnutí a jeho výchovu *základní principy* skautingu – zákon, denní příkaz, slib, ale také myšlenky *Baden-Powella* a stanovy *Junáka* i mezinárodních skautských institucí. Teprve na nich je možné zodpovědně budovat *přízemní podlaží*, jímž je vlastní vývoj jedince „ve skautském duchu“. Tak jako stavební práce řídí vždy stavbyvedoucí, je také zde tou nejdůležitější osobou vůdce. „Stavební technologie“ a postupy tu představují zajímavý program, ale zejména niterné podněty při slavnostním slibu, příběhy táborového ohně, noční výpravy, kdy je mladý člověk nejvnímavější a další, které dobrý vůdce zcela jistě dokáže realizovat, díky svým vlastním zkušenostem. Celé toto první podlaží je tedy tvorbou hledaného osobního duchovního zakotvení.

Pokud bychom se rozhodli budovat ještě první patro budovy, má *Peter Eberle* za to, že se potom jedná už o *výchovu k samotné víře* a jejímu hledání. To nemusí být vždy zákonitě záležitostí duchovních určité konfese, ale může být praktikováno především osobním životem a osobním hledáním. Tak, jak to kdysi naznačil ten frekventant lesní školy, s nímž jsem vedl už zmíněný rozhovor, naplněný velkou nadějí. Podobně to vnímal také *Rudolf Plajner*, člověk s mimořádným sociálním citěním, pro něž ho – neprávem – obviňovali z levičáctví. Na podzim roku 1945, když už se začaly hroutit mravní základy národa, napsal v *Činovníku*, tehdy časopisu pro skautské vůdce – „*nade vším technickým stojí ovšem vysoko junácký zákon, mravní závazek, zpečetěný dobrovolným junáckým slibem (...) Ale ani tento stupeň není ještě stupněm posledním. Od junáckého zákona vede strmá cesta k Dekalogu, k zákonu Božímu a ke Kristu, po níž krácejí nejstatečnější rytíři junáctví, sdružení v nábožensky vedených oddílech všech křesťanských vyznání.*“

Privádějme stále naše skauty na tuto duchovní cestu. Ukažme jim nejen počátek a cíl, ale doprovázejme je též při jejich hledání. „*Ačkoliv neznám smysl života, už samo jeho hledání dává životu smysl*“ – tak charakterizoval tuto snahu pravoslavný filosof *Berd'ajev*. Dodávejme svým mladším bratrům odvahu, posilujme je soustavně a povzbuzujme také tehdy, když budou váhat a když někdy klopýtnou. I to se může stát, život přece není

pohodlnou cestou levných úspěchů a samých radostí. „*Nejhorší není klesnout, nejhorší je zůstat na zemi. Poražený je jen ten, kdo to vzdá. Všichni ostatní jsou vítězové*“ – míní Paulo Coelho.

Perspektivy a naděje

Zdá se, jakoby skautingu narůstala „konkurence“. Převážně komerční aktivity čerpají z jeho bohatého programu, z jeho promyšlené metodiky, množí se tábory – někdy jsou to spíše „*takytábory*“ – nejen stanové, ale také v budovách, chatkách, někdy jen „celodenní“ s návratem dětí domů na nocleh, využívají se jím objevené praktiky. S tím tedy musíme počítat. Je to ostatně zcela v pořádku, pokud jsou vedeny tak, aby byly přínosem na prvním místě pro jejich účastníky a ne pouze pro zisk pořadatele. Nás to ale zavazuje, abychom brali svoje poslání vážně a svědomitě.

Zmíněné aktivity obvykle nemají výchovné poslání a jsou vlastně jen tím často zmiňovaným „*vhodně tráveným volným časem*“. Duchovní podstata, jako ve skautingu, je pak prvkem, který jen málokdo má ve své „náplni“. Povedeme-li k ní poctivě naše mladé lidi, bude-li naše činnost takto viditelná, získáme důvěru nejen rodičů, kteří budou s pochopením své děti k nám posílat, ale i veřejnosti, pro niž už nebudeme jen těmi, kdo „*zapalují v lese ohníčky a řadí tam*“. To jen my sami vybudujeme ve společnosti obraz hnutí, nikdo jiný než my nevytváří pověst a příští osud českého skautingu – jenom naši vůdcové, skauti a skautky, ale také oldskauti, kteří hnutím kdysi prošli. Výsledky tvé práce, bratře a sestro, budou nejlepší reklamou pro celé hnutí v očích jiných. Víím, že to bude pro tebe jistě velmi náročné, „*avšak Bůh, jenž vidí vše, ví, že příklad, který dáváš, Mu pomáhá učinit svět lepším. A každý den tě bude zahrnovat stále větším požehnáním*“ (P. Coelho).

Věrnost skautskému zákonu, tvá služba nejvyšší Pravdě a Lásce, ochota pomoci každému v jeho těžkostech, poctivé plnění vlastních povinností, tvoje spořádaná rodina i další vlastní a osobní záležitosti, všechny tyto námi všemi dobře plněné závazky

jsou budoucností i nadějí českého skautingu.

V Ivančicích v červenci 2016

Prameny

- Coelho, Paulo – *Rukopis nalezený v Akkonu* – Acra – Praha 2012
Čejka, Jiří – *Dr. František hrabě Lützow a Sir Robert Baden-Powell of Gilwell* – separát – Roudnice nad Labem 2015
Břečka, Bruno – *Kronika čs. skautského hnutí 1900-1990* – BRJ – Brno 1999
Baden-Powell, Robert S. – *Vlče-skaut-rover* – Skauting – Liberec 1993
Lord Baden-Powell o náboženství – Scouteuropresse – z francouzštiny přeložili M. Kudláčková a J. Poul – ZNF – Ivančice 2003
Eberle, Peter – *Koncepce duchovní výchovy* – z němčiny přeložil Zd. Navrátil – ZNF – Ivančice 2004
Navrátil, Zdeněk – *Skautská duchovní výchova* – ZNF – Ivančice 2004
Navrátil, Zdeněk – *Skauting a ateismus* – ZNF – Ivančice 2007
Velká všeobecná encyklopedie – Euromedia Group – Praha 2010
Pecka, P. Dominik – *Z deníku marnosti* – Atlantis – Brno 1993
Kašparů, Max – *Třicet případů ... aneb malé, bílé, kulaté* – Cesta – Brno 2015
Hudeček, Petr – *Český skauting, povinnost k Bohu a ateismus* – viz osobní web: <http://hudecepetr.cz/cs/skauting-by-mel-znat-svoje-principy/>
Kuras, Benjamin – *Slepování střepů – Komenského návrat* – WALD Press – Praha 2007
Řehák, Tomáš – *Základní principy skautingu hledíme neustále* – in Skautský svět – čís. 3/54 – Junák – Praha 2016
Stejskal, Jan – *Hledat význam základních principů skautingu je naše povinnost* – in Skautský svět – čís. 5/54 – Junák – Praha 2016
Navrátil, Zdeněk – *Křesťanské kořeny skautingu* – ZNF – Ivančice 2005
Zatloukal, Václav – *Katoličtí skauti junáci v Československu* – YMCA – Brno 1997
O zemi beze studu – rozhovory s Maxem Kašparů – zpracovala Marie Polasková – Cesta – Brno 2015